

דף לא

נד. מהם כללי הדינים אודות מי שטען טענה לזכותו וחוזר וטוען עתה טענה אחרת / נוספת – מתי טוען וחוזר וטוען ומתי אינו חוזר וטוען?

יש להבחין בין סוגי הטענות: יש טענה העוקרת לגמרי את הטענה הראשונה שטוען; טענה שמכחישה קצת את הטענה הראשונה, ועתה הוא מתרצה ומיישבה, לפרשה שלא כפשטותה; טענה המוסיפה דברים על הטענה הראשונה.

וכן יש להבחין אם טוען את טענתו הראשונה בבית דין או מחוצה לו. וכן אם טענתו האחרונה נטענה באותו מעמד בב"ד, או לאחר שכבר יצא וחזר; –

טענה העוקרת לגמרי את דבריו הראשונים, (כגון שבתחילה אמר 'של אבותי היתה הקרקע, ולא של אבותי' ועתה טוען 'של אבותיך היתה וקניתייה מהם / ממך') – הכל מודים שאינו חוזר וטוען. ואולם אם טוען טענתו הראשונה חוץ לבית דין, ועתה בב"ד עוקר דבריו הראשונים לגמרי – שיטת הרשב"ם והרא"ש, שחוזר וטוען, שעשוי אדם שלא לגלות טענתו האמתית לבעל דינו.

ואולם כמה ראשונים (ע' בשטמ"ק) חולקים, שכל שבטענתו הראשונה משתמעת הודאה לחיוב עצמו, אינו נאמן לחזור בו, הגם שנטענה חוץ לב"ד, ואין יכול לומר 'משטה הייתי בך'. (ואף כאן, כשטוען 'של אבותי ולא של אבותיך' – הרי הוא כמודה שלא לקחה מעולם).

ואף לשיטה הראשונה, כל שהודה חוץ לב"ד בפני עדים ואמר 'אתם עדי' – שוב אינו חוזר וטוען להיפטר. טענה המכחישה קצת את דבריו הראשונים, (בתחילה אמר: 'הקרקע היתה של אבותי', ועתה מפרש שבאמת קנאה הוא, אלא שלבו סמוך עליה כאילו היתה של אבותיו) – נחלקו עולא ואמימר עם נהרדעי, האם חוזר וטוען, והסיקו להלכה שחוזר וטוען. ואולם אם טענתו האחרונה נאמרה אחר שיצא מב"ד וחזר – הכל מודים שאינו נאמן, שחוששין שאוהביו לימדוהו לטעון כן.

טענה המוסיפה דברים על דברים הראשונים, (בתחילה זה אומר של אבותי וזה אומר של אבותי, ועתה מוסיף, שאבותי שקנו מאבותיך) – כולם מודים שחוזר וטוען. (ור"י הסתפק כאשר טענתו האחרונה נטענה לאחר שיצא החוצה וחזר. ורבנו יונה והרשב"א כתבו שאם יצא החוצה – אינו חוזר וטוען).

(כאשר חזר מטענת פטור אחת לטענת פטור אחרת, ללא אילוץ כלשהו – כתב ר"י בן מגאש, (וכן דעת הרמב"ם, ועוד), שיכול לחזור בו, גם כשטענתו זו סותרת לטענה הקודמת, לפי שהיה יכול להשאר בה. וע' בתוס' להלן לב: סד"ה אמאי. ולכאורה נראה שחולקים על כך. ואולם ע"ש באמת ליעקב' בבאור דבריהם. וע"ש עוד בהמשך דבריו שבד"ה ומכיון).

נה. שתי כתי עדים המכחישים זה את זה – האם נפסלו העדים להעיד בשאר עדויות?

נחלקו רב הונא ורב חסדא בדבר, האם יש להעמיד כל כת בפני עצמה על חזקת כשרות, או שמא כולם פסולים מפני הספק, ואי אפשר להוציא ממון על פיהם, שמא הם פסולים. (רשב"ם. וע' ר"י בן מגאש – שבעות מז). ואולם, כולם מודים שאחד מכת זו ואחד מכת זו אינם מצטרפים לעדות כלשהי, כי ודאי אחד מהם הוא עד פסול. (הלכה כרב הונא, שכשרים לעדות אחרת – חו"מ לא, א).

ונחלקו רב נחמן ורבא לפי שיטת רב הונא, שכשרים, האם יש לקבל עדות של אחת מן הכיתות הללו כאשר מעידים על אותו נכס עצמו שהוכחשו עליו בצד אחר, כגון: שנים אומרים של אבותיו היתה, ואכלה שני חזקה, ושנים אומרים: פלוני אחר אכלה שני חזקה (באותן שנים שאתם מעידים) – האם יש לנו לקבל עדות הכת הראשונה לענין העדות על האבות, או בטלו דבריהם מכל וכל. (והלכה כרב נחמן, שמקבלים עדותם – קמו, כג).

נ. מהי שאלת 'חיישינן לזילותא דבי דינא' או 'לא חיישינן'?

בית דין שפסקו פסק מסויים על פי עדים, (אך לא פסק זמני, עד שיבורר הענין – כמוש"כ רשב"ם ותוס' על הורדתי מחמת הקול), ועתה באו עדים והכחישו את העדים הראשונים, ונוצר מצב של ספק, כבתחילה – האם משאירים את הפסק על עמדו, או מחזירים אותו כמות שהיה לפני כן. (כמובן, בשאלת איסור והתר, כאשר התירו, ועתה שנוצר ספק, מן הדין חייבים לאסור – אין שייך זה לנידון 'זילותא דב"ד').

רב נחמן הורה שאין לחוש לזילותא דב"ד, וחוזרים מן הפסק הקודם. והסיק רב אשי שכן דעת כמה תנאים (ר' יהודה, ר' אלעזר ורשב"ג – שנחלקו בענין מעלין לכהונה. וע' בפי' רבנו גרשום, שמשמע שרב נחמן תלה שאלה זו במחלוקת התנאים, ודלא כמוש"כ רשב"ם).

(הלכה כרב נחמן, שאין חוששין – חו"מ קמו, כג ועוד).

דף לב

נ. מה הדין במקרים הבאים:

- א. עד אחד המעיד על פלוני שהוא כהן.
- ב. כהן המוחזק לכשר, ובא עד אחד ומעיד שהוא פסול.
- ג. כהן המוחזק לכשר, ויצא קול אודות פסול ביחוסו.
- ד. שני עדים הפוסלים כהן, ושני עדים מכחישים אותם.
- ה. עד אחד העיד על כשרותו של כהן, ובאו שנים והעידו לפוסלו, ובא עד אחד נוסף והעיד על כשרותו.
- א. מחלוקת תנאים האם מעלין לכהונה על פי עד אחד. (והלכה כר' יהודה שאין מעלין. ואולם בזמן הזה אף לר' יהודה – מעלין. ע' טושו"ע אה"ע ג).
- ב. אין חוששין לדבריו, שאין ערער פחות משנים.
- ג. ב"ד חוששין לאותו קול, ומורדין אותו מכהונתו עד שיבורר הדבר. ואם בא עד אחד והעיד שהוא כשר – מעלין אותו.
- (והורדה זו, היא זמנית בלבד, עד שיבורר הדבר בזמן הקרוב. ואם לא התברר כלום, לא נפסל. – כן כתב המהר"ל ב'נתיבות עולם' נתיב הלשון ט).
- ד. שתי כתי העדים מבטלים אלו את אלו, והרי כהן עומד בחזקת כשרותו. (ואפילו יצא עליו מתחילה קול לפוסלו).
- וכתבו בתוס', שזהו רק למאן דאמר 'תרי ותרי – ספיקא דרבנן', ומן התורה מעמידים על החזקה, אלא שמדרבנן החמירו, וכאן מדובר אודות תרומה דרבנן, ולכך לא החמירו לפוסלו הימנה, אבל לתרומה דאורייתא – חוששין. ויש סוברים שמועילה החזקה אפילו כלפי דינים דאורייתא. וע' בפוסקים אה"ע ג, ז).
- ה. מחלוקת חכמים ור' נתן; לחכמים – אין עדותן מתקיימת בב"ד עד שיעידו שניהם כאחד, והרי הוא כהן פסול. לר' נתן, (וכן פרשו דעת רשב"ג) – מצטרפין שני העדים יחדיו, והרי זה כדין 'תרי ותרי', כדלעיל. (הלכה כר' נתן).

- נ. א. מי שערער על אחד היושב בקרקע, וטוען: גזולה היא מאתי, והוציא הלה שטר קנין על הקרקע, וטען המערער: 'שטרך מזויף'. והודה הלה שהשטר מזויף, אך טוען שהיה לו שטר אמת שואבד הימנו – הדין עם מי?**
- ב. כנ"ל, בשטר-חוב, שבא לגבות מחברו, ואמר לו הלה: 'שטרך מזויף' וכו'.
- ג. ערב שטוען ללוה, פרעתי את חובך למלוה, והחזר לי מה ששילמתי, והנה השטר, וענה לו: פרעתיך כבר, והשיב הערב: אכן פרעתי, אולם נטלת שוב את הכסף ממני. – הדין עם מי?